

*Плева Ксенія Валеріївна,
доцент кафедри досудового розслідування навчально-наукового інституту
підготовки фахівців для підрозділів слідства та кримінальної міліції
Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук*

РЕАЛІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ПОКАРАНЬ У СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Призначення покарання фактично є підсумком всієї діяльності по кримінальному провадженню, яка здійснювалась тривалий час працівниками органів досудового розслідування та суду. При цьому суд, зважаючи на всі зібрані по справі докази, з урахуванням всіх обставин, які характеризують вчинений злочин та особу винного, обирає покарання, яке повинно бути адекватним ступеню суспільної небезпеки діяння та особи, що його вчинила.

Згідно зі ст. 60 КК України покарання повинно бути справедливим. Тільки в цьому разі воно може досягти цілей, передбачених ст. 50 КК України, а саме - відновлення соціальної справедливості, а також виправлення засудженого і попередження скоєння ним нових злочинів.

При призначенні покарання суд зобов'язаний врахувати особу винного, тобто його соціально - біологічну сутність. Головною є соціальна сторона. Розрізняють біологічні і соціальні властивості особи. До перших належить вік особи, стан її здоров'я, наявність фізичних і психічних вад, до других - ставлення винного до праці, громадського обов'язку, родини, правил співіснування в суспільстві.

Аналіз кримінального законодавства окремих зарубіжних країн в частині визначення системи кримінальних покарань та загальних засад їх призначення (оскільки від правильно призначеного покарання, яке базується

на дотриманні принципів гуманізму, справедливості, індивідуальності кримінальної відповідальності тощо залежить ефективність цих покарань, а відповідно, й елемента вищого рівня - всієї системи покарань) дає підстави говорити про відмінність у підходах законодавців щодо визначення і системи, і засад призначення покарань.

Зокрема, КК Франції, будучи, на думку дослідників одним, з досить жорстких європейських кодексів, має будову системи кримінальних покарань, зумовлену особливостями класифікації протиправних діянь на злочини, проступки та порушення. І відповідно до цього включає в себе три підсистеми: систему безпосередньо покарань за злочини (довічне позбавлення волі та довічне ув'язнення або заточення чи ув'язнення на строк не менше 10 років); виправні покарання (тюремне ув'язнення на строк від 6 місяців до 10 років, штраф, штрафодні, неоплачувані роботи в суспільних інтересах, позбавлення або обмеження прав); за проступки та покарання за порушення (штраф, позбавлення або обмеження прав). До додаткових покарань, що призначаються за злочини та проступки, належать: обмеження правоздатності, втрата прав, позбавлення прав, заборона використовувати певний предмет або його конфіскація, оприлюднення судової постанови.

Гуманізація кримінального права в напрямі звуження можливостей суду в призначенні суворих покарань, пов'язаних з позбавленням волі, на користь альтернативних видів покарань втілюється в КК Франції у визначенні загальних засад призначення покарання, однією з яких є вимога обов'язкового мотивування призначення тюремного ув'язнення без відстрочки його виконання за вчинення проступку.

Подібні підходи можна простежити й у кримінальному законодавстві Німеччини. Там покарання у вигляді позбавлення волі може бути довічним або на певний строк (від 1 місяця до 15 років). Однак застосування навіть такого короткострокового покарання має бути обґрунтоване та вмотивоване. Так § 47 КК Німеччини містить особливий припис стосовно можливості призначення такого покарання лише у виключних випадках, а саме в разі встановлення особливих обставин, що стосуються діяння й роблять невідворотним призначення позбавлення волі для впливу на особу, яка скоїла діяння, або для захисту правопорядку.

КК Італії також передбачає як основні, так і додаткові покарання, перелік останніх, на кшталт КК України, є доволі широким та передбачає дев'ять заборон правового характеру, що свідчить про можливість суду максимально враховувати обставини, які обтяжують та пом'якшують, при індивідуалізації покарання. Досить неординарним і нетиповим для більшості європейських країн є підхід італійського законодавця до визначення мінімального строку позбавлення волі, який дорівнює п'ятнадцяти дням при максимальній межі 24 роки та існуванні більш м'якого покарання - арешту строком від 5 днів до трьох років.

Стаття 123 КК Італії визначає можливість суддівського розсуду щодо зменшення або збільшення покарання, обумовлюючи її вимогою чіткого

мотивування прийнятого рішення та фіксує неможливість виходу за межі, встановлені для кожного виду покарання, крім випадків, передбачених законом. З'ясовуючи зміст цієї норми, М. Ігнатова звертається до праць італійських юристів, які демонструють положення кримінально-правової доктрини із цього питання, визначаючи, що від судді не вимагається ретельного (детального) коментування критеріїв оцінювання, достатньою визнається навіть вказівка на обрані елементи, що послужили підґрунтям для формування судового рішення, а також на оцінку обставин вчинення злочину, що демонструвало б урахування суддею всіх складових злочинного діяння [4, с. 234].

КК Італії також не містить імперативної норми щодо необхідності обґрунтування вибору саме того чи іншого покарання, особливо можливості чи неможливості призначити покарання у вигляді позбавлення волі при існуванні альтернативних санкцій. Напевне, саме тому вибір вигляду покарання у випадку, коли закон передбачає альтернативні санкції, залишається за суддею і не може бути переглянутий жодною інстанцією, керуючись принципом законності, якщо вибір покарання був належним чином вмотивований у вирoku суду [7, с. 156].

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За загальною редакцією академіка Академії правових наук України, професора В. В. Сташиса. - Х. : Одиссей, 2007. - 1181 с.
2. Кримінальний кодекс України: Офіційний текст. - К. : Юрінком Інтер, 2001. - 240 с.
3. Уголовный кодекс Франции / Науч. Редактирование канд. юрид. наук. доц. Н. Е. Крыловой; перевод с французского и предисловие канд.юрид. наук. доц. Н. Е. Крыловой. - СПб.: Издательство «Юридический центр Пресе», 2002. - 650 с.
4. Уголовное право зарубежных государств. Общая часть [Текст] : под ред. И. Д. Козочкина. - М. : Ин-т международного права и экономики А. С. Грибоедова, 2001. - 576 с.
5. Уголовный кодекс ФРГ / Пер. с нем. - М.:ИКД «Зерцало-М», 2001. - 208 с.
6. Уголовный кодекс Испании / Под ред. и с предисл. Н. Ф. Кузнецовой и Ф. М. Решетникова. - М.: Зерцало, 1998. - 218 с.
7. Малиновский А. А. Сравнительное правоведение в сфере уголовного права / А. А. Малиновский. - М. : Междунар. отношения, 2002 - 376 с.
8. Науково-практичний коментар до кримінального кодексу України / [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://mibo.nmu.org.ua/ua/vechimia_osvita/komentar2.pdf
9. Общая часть [Текст] : учебник / Ю. В. Александров [и др.] :отв. ред. Я. Ю. Кондратьев : науч. ред.: В. А. Клименко, Н. И. Мельник. - К. : Атика 2002 - 448 с.

*Процюк Олег Володимирович,
професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ОСОБЛИВОСТІ ЗМІН, ЩО ВІДБУЛИСЯ У ДИСПОЗИЦІЇ СТАТТІ 213 КК УКРАЇНИ «ПОРУШЕННЯ ПОРЯДКУ ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАЦІЙ З МЕТАЛОБРУХТОМ»

Стаття 213 Порухення порядку здійснення операцій з металобрухтом знаходиться у Розділі VII Особливої частини КК України, має дві частини, що містять заборону вальні норми (Стаття 213 із змінами, внесеними згідно із Законом № 4025[^]1 від 15.11.2011; в редакції Закону № 191[^]111 від 12.02.2015).

Злочини у сфері господарської діяльності досить докладно висвітлено у роботах: П. П. Андрушка, О. Ф. Бантишева, Л. В. Багрій-Шахматова, О. І. Бойка, Б. В. Волженкіна, В. М. Володька, О. О. Дудорова, М. Й. Коржанського, М. А. Кочубея, П. С. Матишевського, П. П. Михайленка, М. І. Мельника, А. А. Музики, В. О. Навроцького, О. М. Омельчука, М. І. Хавронюка, та інших провідних вчених.

Законом України № 191[^]Ш від 12.02.2015» Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція)» до даної статті внесено ряд змін, а саме: введено поняття «прийом» брухту кольорових і чорних металів, а також у статті йде мова про «здійснення операцій з брухтом кольорових і чорних металів посадовими особами суб'єктів господарської діяльності, відомості про яких не включено до переліку суб'єктів господарювання, що здійснюють операції з металобрухтом». Які особливості при кваліфікації даного діяння потягнуть за собою ці зміни? Чи є вони практично значущими? Це і стало предметом нашого дослідження.

Основним безпосереднім об'єктом злочину є відносини, що виникають у процесі здійснення операцій з металобрухтом, порядок проведення яких регламентуються ЗУ від 5 травня 1999 р. № 4075[^]1 «Про металобрухт». Суспільна небезпечність злочину полягає в порушенні встановленого законом порядку зайняття господарською діяльністю, пов'язаною з проведенням незаконних операцій зі стратегічною та енергозберігаючою сировиною для металургійного виробництва. Додатковим обов'язковим безпосереднім об'єктом злочину можуть бути відносини власності, а додатковим факультативним - відносини у сфері оподаткування.

Предметом злочину є як побутовий так і промисловий металобрухт, а також приміщення та споруди для розташування незаконних пунктів його прийому, схову і збуту. Брухт кольорових і чорних металів - це не придатні для прямого використання вироби або частини виробів, які за рішенням власника втратили експлуатаційну цінність унаслідок фізичного або

морального зносу і містять у собі чорні або кольорові метали чи їх сплави, а також вироби з металу, що мають непоправний брак, залишки від виробництва та обробки чорних і кольорових металів та їх сплавів.

Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ч. 1 ст. 213 КК, полягає в таких діях: здійснення прийому брухту кольорових і чорних металів фізичними особами відомості про яких не включено до переліку суб'єктів господарювання, що здійснюють операції з металобрухтом; здійснення операцій з брухтом кольорових і чорних металів посадовими особами суб'єктів господарської діяльності, відомості про яких не включено до переліку суб'єктів господарювання, що здійснюють операції з металобрухтом; надання приміщень та споруд для розташування незаконних пунктів прийому, схову та збуту металобрухту, організація незаконних пунктів прийому, схову та збуту металобрухту.

Поняттям «прийом» брухту кольорових і чорних металів законодавець не оперує. Відтак можемо припустити, що це акт платного чи безоплатного прийому передачі, що полягає в комплексі робіт з перевірки кількості та якості отриманого брухту, оформлення його відповідними документами та оприбуткування на складському приміщенні чи іншому місці прийому, схову чи збуту.

Операціями з брухтом кольорових і чорних металів слід вважати заготовлю, переробку і металургійну переробку брухту чорних і кольорових металів. Заготівля - це збирання, кушівля та реалізація металобрухту. Переробка - доведення будь-яким способом металобрухту до стану, який відповідає встановленим стандартам, нормам і правилам. Металургійна переробка - переплавка металобрухту в металургійних агрегатах з дотриманням відповідних умов і технологій з метою зміни структури металу та доведення його до стандартів певного виду металопродукції із визначеними технологічними та експлуатаційними властивостями.

Щодо відомостей про осіб вказаних у ч.1 ст. 213 КК України то вони мають бути відсутні у (не включено до) переліку суб'єктів господарювання, що здійснюють операції з металобрухтом. Ми це розуміємо таким чином, що здійснення операцій з металобрухтом було вчинено без спеціального дозволу (ліцензії) - здійснення їх зареєстрованими як суб'єкти підприємництва громадянами-підприємцями та юридичними особами без одержання ліцензії на здійснення таких операцій або з порушенням умов ліцензування.

Ліцензування господарської діяльності полягає у видачі, переоформленні та анулюванні ліцензій, видачі їх дублікатів, веденні ліцензійних справ і ліцензійних реєстрів, контролі за дотриманням ліцензіатами ліцензійних умов, видачі розпоряджень про усунення порушень ліцензійних умов та законодавства у сфері ліцензування.

Ліцензійні умови - встановлений з урахуванням вимог законів вичерпний перелік організаційних, кваліфікаційних та інших спеціальних вимог, обов'язкових для виконання при провадженні видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню (абзаци 5,6,7 ч. 1 ст. 1 та п. 26, 27 ст.

9 ЗУ від 1 червня 2000 р. N 1775-III «Про ліцензування певних видів господарської діяльності»).

Для кваліфікації злочину за ст. 213 КК встановлення факту здійснення зазначених у статті операцій є обов'язковим.

Надання приміщень та споруд для розташування незаконних пунктів прийому, схову та збуту металобрухту означає надання можливості одній чи кільком особам використовувати приміщення або споруду для розташування в них незаконного приймального пункту. Відкривати приймальні пункти в будь-яких регіонах України без обмежень має право лише спеціалізоване металургійне переробне підприємство, яке здійснює операції з

металобрухтом на підставі ліцензії.

Під організацією незаконних пунктів прийому, схову та збуту металобрухту слід розуміти відкриття таких пунктів: спеціалізованими або спеціалізованими металургійними переробними підприємствами без зазначення цих пунктів у ліцензії; без наявності земельної ділянки, облаштованої для здійснення операцій з брухтом кольорових металів та їх сплавів, площею не менш як 500 м², з брухтом чорних металів та їх сплавів - не менш як 1000 м², яка повинна мати бетонне або тверде покриття; фізичними особами, фізичними особами суб'єктами підприємницької діяльності, не спеціалізованими підприємствами.

За конструкцією об'єктивної сторони склад злочину є формальним і вважається закінченим з моменту вчинення зазначених у диспозиції кримінально-правової норми дій.

Суб'єктом злочину визнається фізична осудна особа, що досягла 16 років, а також посадові особи суб'єктів господарської діяльності, відомості про яких не включено до переліку суб'єктів господарювання, що здійснюють операції з металобрухтом.

Суб'єктивна сторона аналізованого злочину характеризується прямим умислом, а його мотиви й мета можуть бути різними і на кваліфікацію не впливають.